

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ВОЛИНСЬКА Олена Степанівна

УДК 37.0 (477) "19"+37.036

**РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському державному університеті ім. В. О. Сухомлинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ЖУРЕЦЬКИЙ Ярослав Іванович,
Миколаївський державний університет
ім. В. О. Сухомлинського,
декан факультету психології,
завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
МЕЛЬНИЧУК Сергій Гаврилович,
Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. В. Винниченка,
завідувач кафедри педагогіки початкової освіти і соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, професор
АНТОНОВИЧ Євген Антонович,
Інститут реклами (м. Київ),
проректор з навчально-методичної роботи,
завідувач кафедри етнодизайну та дизайну реклами.

Захист відбудеться 29 січня 2009 року об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 26 грудня 2008 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Чайка В. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження та ступінь наукової розробки теми. Сучасна школа України потребує нових підходів до формування національно свідомої людини, розвитку освіти та культури. Згідно із законами України “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про народні художні промисли”, “Національною доктриною розвитку освіти” навчально-виховний процес у навчальних закладах держави слід будувати на національному ґрунті, відроджувати і збагачувати традиції духовно-мистецької культури українського народу, створювати умови для творчого, духовного розвитку особистості.

Відродження національних традицій професійного мистецтва відбувається в умовах недооцінки впливу образотворчого мистецтва на розвиток особистості, на навчання та виховання молодого покоління, загальний рівень культури нації. “Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах” підтвердила унікальність мистецтва для виховання духовної особистості, формування національної свідомості, емоційно-почуттєвої та вольової сфери, морального і фізичного здоров’я людини.

Успішне опанування кращими надбаннями українського і зарубіжного мистецтва, вміння орієнтуватися в сучасних напрямках художньої культури, створення національних програм у художньо-освітній галузі України можливі за умови поглибленого вивчення історії художньої освіти різних її регіонів, зокрема Галичини, де започатковано самобутні види народного мистецтва, традиції художнього, художньо-промислового і ремісничого навчання молоді, родинного мистецького виховання, професійну підготовку художників-педагогів.

На початку ХХ ст. проблемам розвитку художньої освіти в Галичині присвячували окремі дослідження Д. Горняткевич, В. Крицінський, Т. Мерунович, В. Січинський та ін. Внесок у розвиток теорії художнього навчання та виховання, методики викладання художніх предметів зробили галицькі педагоги М. Коць, О. Кульчицька, І. Петрова та ін.

У працях українських науковців знайшли відображення різні аспекти проблеми художньої освіти. Так, питання художньої освіти в контексті розвитку мистецтвознавчої науки досліджували Л. Волошин, О. Нога, Л. Соколюк, Р. Шмагало та ін. Проблеми художньої та дизайнерської освіти в Україні вивчали Є. Антонович, В. Даниленко, О. Рудницька, С. Свид, В. Шпільчак та ін. Загальнонаукове і теоретичне значення мають праці з історії української педагогіки Т. Завгородньої, Б. Ступарика, М. Фіцули. Теорії та методиці естетичного й художньо-технічного виховання школярів і вчителів присвячено дослідження Д. Джоли, А. Щербо, С. Мельничука та ін. Осередки художньої освіти вивчали Е. Белютін, Н. Молева, Р. Шмагало. Розвиток народного і професійного деревообробництва в Україні та Галичині досліджували М. Гнатюк, М. Станкевич,

Ю. Юсипчук та ін. Окремі дослідження в галузі регіональної художньої освіти в Україні здійснили Д. Козубовський, І. Хілько (Буковина), І. Небесник (Закарпаття), О. Попик (Хмельниччина).

Художня освіта в Галичині не була об'єктом спеціального педагогічного дослідження. Науковці торкалися цієї проблеми частково, вивчаючи її в мистецтвознавчому аспекті. Залишилися малодослідженими педагогічні напрацювання багатьох митців-педагогів (М. Бойчука, В. Коцького, сестер Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського, Ю. Панькевича, О. Сорохтея, І. Труша, мистецьких династій Гуцульщини та ін.), які сприяли розвитку загальної і професійної художньої освіти дітей та молоді краю. Відсутність узагальнюючих педагогічних досліджень з цієї проблеми та її актуальність зумовили вибір теми дисертації: "Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині XIX – початку XX століття".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження була складовою теми науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника "Розвиток теорії та практики національної освіти і виховання в Галичині", а також науково-дослідницької програми кафедри загальної педагогіки і педагогічної психології Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського, узгоджена в такому формулюванні в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 4 від 27.04.1999 р.).

Метою дослідження є виявлення провідних тенденцій, особливостей розвитку та організаційно-педагогічних засад художньої освіти в Галичині другої половини XIX – початку XX ст.

Реалізація поставленої мети передбачала виконання таких **завдань**:

1. Проаналізувати соціально-історичні та культурно-педагогічні передумови розвитку художньої освіти в Галичині другої половини XIX – початку XX ст.
2. Простежити провідні тенденції та виявити особливості розвитку загальної і фахової художньої освіти Галичини досліджуваного періоду.
3. Визначити внесок галицьких митців і художників-педагогів у розвиток художньої освіти краю.
4. Узагальнити організаційно-педагогічні засади художньої освіти в Галичині другої половини XIX – початку XX ст.
5. Розкрити можливості використання результатів дослідження на сучасному етапі розвитку загальної і професійної художньої освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є художня освіта в Галичині другої половини XIX – початку XX ст., а **предметом** – організаційно-педагогічні засади художньої освіти в Галичині досліджуваного періоду.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1869–1935-ті роки. Нижня межа визначається прийняттям 14 травня 1869 р. закону про реформування освіти Австрії, який запровадив обов’язкове вивчення художніх предметів у народних і міщанських школах Галичини; згуртуванням галицьких митців у художні товариства, об’єднання, кооперативи і комісії; розвитком у краї мистецьких династій. Верхня межа збігається з діяльністю українського художнього навчального закладу – малярської школи О. Новаківського у Львові (1923–1935) та прийняттям програми розвитку національної художньої освіти в Галичині на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові (1935).

Методологічну основу дослідження становлять філософські положення теорії наукового пізнання, тези про діалектичну єдність національного та загальнолюдського; принципи системного та діяльнісного підходів у пізнанні педагогічних і художніх процесів; загальнонаукові твердження історизму, соціальної зумовленості та об’єктивності; теоретичні положення про зв’язок із сьогоденням і доцільністю творчого використання художньо-освітньої спадщини Галичини в сучасній мистецькій освіті України.

Джерельна база дослідження. Основними джерелами для написання роботи є творча спадщина галицьких художників-педагогів і громадських діячів, посібники та підручники з художньої освіти і виховання молоді. Автором вивчено і проаналізовано документи і матеріали Державного архіву Івано-Франківської області (фонди: № 2; 285; 291; 293; 296; 304), Художньо-меморіального музею ім. О. Кульчицької у Львові (фонди: А 3980/Г–10; А Г/10 166–Г/10; А Г/10 167–Г/10; А Г/10 173–Г/10; АК А–3940/Г; Б 425–Б/1; Б 428–а/1; Б 431–Б/1; Е 2713–Ж/1; Е 2719–Ж/1; Е 2720–Ж/1; Е 2721–Ж/1), Івано-Франківського художнього музею, Музею історії міста Коломиї та Української гімназії № 1 Івано-Франківської міської ради. Проаналізовано фонди Центральної національної бібліотеки АН України ім. В. Вернадського в м. Києві, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, бібліотек Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника і Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка і обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Джерелами для написання дисертаційного дослідження стали також публікації галицьких періодичних видань, рукописи, листи, плани-конспекти уроків художників-педагогів, статuti мистецьких товариств і навчальних закладів, щорічні звіти державних гімназій і ліцеїв, “Управи Національного музею у Львові”, окремі документи – свідоцтва про навчання, ремісничка карта тощо. Важливими для написання роботи були спілкування дисертантки з митцями, педагогами, громадсько-культурними діячами краю, їхніми родичами.

Для реалізації поставлених завдань використано такі **методи дослідження:** *пошуково-бібліографічний* (вивчення архівних і бібліотечних каталогів, описів та бібліографічних видань);

теоретичний (аналіз архівних джерел, довідково-інформаційних матеріалів і літератури, а також їх узагальнення й систематизація); *історико-порівняльний* (визначення основних чинників становлення художньої освіти в Галичині); *ретроспективний* (аналіз передумов становлення художньої освіти в Галичині); *хронологічний* (дослідження розвитку художньої освіти Галичини в динаміці й часовій послідовності); *персоналістично-біографічний* (виявлення ролі художників-педагогів М. Бойчука, В. Коцького, Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського, Ю. Панькевича, О. Сорохтея, І. Труша та інших у розвитку художньої освіти Галичини).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у наступному:

- уперше виявлено особливості розвитку загальної і фахової художньої освіти Галичини у другій половині XIX – на початку XX ст. (домінували традиції національного, насамперед гуцульського народного, та західноєвропейського мистецтва; авторські художні школи та окремі митці і художники-педагоги впливали на зміст, методіку, теорію та практику національного напряму художньої освіти дітей і молоді краю);

- узагальнено організаційно-педагогічні засади художньої освіти краю (теоретико-методологічні положення і принципи, змістові концепції, технології та методіки, прогресивні форми і методи роботи);

- уточнено сутність етнопедагогічного феномену мистецьких династій Гуцульщини (традиції художнього виховання дітей у родинних майстрів народного мистецтва, зокрема династій Девдюків, Корпанюків, Мегеденюків, Шкрібляків);

- у науковий обіг введено важливі й маловідомі для сучасної педагогіки художньо-педагогічні джерела досліджуваного періоду, що зберігаються в родинних архівах (А. Васильєва (м. Львів); В. Думи, С. Зорій, Д. Іванцева, А. Путька, Н. Соп'як, Л. Сорохтей та ін. (м. Івано-Франківськ)) і архівах музеїв: Історії Станиславівської гімназії (м. Івано-Франківськ), Художньо-меморіального музею ім. О. Кульчицької (м. Львів, фонди: А 3980/Г–10; А Г/10 166–Г/10; А Г/10 167–Г/10; А Г/10 173–Г/10; АК А–3940/Г; Б 425–б/1; Б 428–а/1; Б 431–б/1; Е 2713–ж/1; Е 2719–ж/1; Е 2720–ж/1; Е 2721–ж/1) та ін.;

- подальшого розвитку набули положення щодо історичних тенденцій, особливостей та організаційно-педагогічних засад художньої освіти Галичини в сучасній мистецькій освіті України.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження слугуватимуть джерелом для розробки курсів і спецкурсів з історії педагогіки, художньої освіти, українознавства, образотворчого мистецтва, написання навчально-методичної літератури для навчальних закладів різних рівнів акредитації, виконання курсових, дипломних, магістерських робіт тощо. За результатами дисертаційного дослідження розроблено для студентів педагогічних і художніх

спеціальностей навчальних закладів України I–IV рівнів акредитації спецкурс “Художня освіта Галичини” та видано методичний посібник “Розвиток художньої освіти в Галичині”.

Основні положення дисертації та спецкурсу “Художня освіта Галичини” **впроваджено** у практику навчального процесу Львівського національного університету ім. І. Франка (довідка № 4146–Р4 від 12.10.2007 р.), Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського (довідка № 2210/886 від 08.10.2007 р.), факультету архітектури туристичних комплексів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка № 40–140 від 27.09.2007 р.), художньо-графічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету (довідка від 11.04.2006 р.), інженерно-педагогічного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка (довідка від 12.10.2007 р.); використано для читання лекцій з педагогіки на курсах підвищення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва і керівників гуртків Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/420 від 02.10.2007 р.), в роботі з учнями Української гімназії № 1 Івано-Франківської міської ради (довідка № 352 від 15.10.2007 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладені в наукових статтях, оприлюднені на науково-практичних конференціях і семінарах: *Міжнародних* – “Дизайн – 2000” (Херсон, 2000), “Ступенева педагогічна освіта в умовах класичного університету: досвід, проблеми, перспективи” (Львів, 2000), “Формування естетичної культури майбутніх учителів засобами мистецтва” (Кіровоград, 2000), “Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків” (Опішне, 2001), “Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: освіта, культура, економіка” (Київ, 2001), “Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти та інформаційної інтеграції” (Київ, 2002), “Розвиток національної моделі дизайну і образотворчого мистецтва в умовах глобалізації сучасного світу” (Харків, 2002), “Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: наука, освіта, бізнес” (Київ, 2003); *Всеукраїнських* – “Мистецька і дизайнерська освіта в Україні та шляхи її інтеграції у європейський простір: досвід, проблеми, перспективи” (Івано-Франківськ-Коломия-Галич, 1999), “Актуальні проблеми української етнопедагогіки” (Івано-Франківськ, 2001), “Морально-етичне виховання школярів у системі громадянської освіти і виховання” (Івано-Франківськ, 2001), “Сучасні підходи реформування освіти” (Кіровоград, 2001), “Теорія і практика матеріально-художньої культури” (Харків, 2002), “Розвиток змісту освіти як історико-педагогічна проблема” (Чернівці, 2003), “Обдарована дитина: самопізнання, саморозвиток, самореалізація” (Івано-Франківськ, 2003), “Дизайн-освіта 2004: теорія, практика та перспективи розвитку” (Харків, 2004), “Полікультуротворча діяльність” (Київ, 2004), “Дизайн і народне мистецтво” (Івано-Франківськ, 2006), “Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології) – 2006” (Кривий Ріг, 2006), “Сучасні проблеми художньо-трудової підготовки вчителів: теорія, досвід, зміст і технології” (Дрогобич, 2006); *регіональних* – “Гуцульщина: наука, освіта, культура” (Коломия,

2000), “Софія Русова – визначна українська діячка і педагог” (Івано-Франківськ, 2001), “Сучасна родина у системі самовідтворення української нації” (Івано-Франківськ, 2001), “Становлення української національної школи дизайну: стан і перспективи розвитку” (Львів, 2002), “Гуманітарно-художні проблеми дизайну: українська специфіка” (Львів, 2003).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 40 авторських одноосібних наукових праць: із них – 1 методичний посібник, 17 надруковано у фахових педагогічних виданнях, затверджених ВАК України, 19 – у збірниках наукових праць, 3 – у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, сімнадцяти додатків на 34 сторінках, списку використаних джерел (із 455 найменувань, із них 43 – польською мовою, 32 – архівні справи). Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок, із них 172 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, її хронологію; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи та джерельну базу; розкрито новизну, теоретичне і практичне значення; представлено дані про апробацію та впровадження одержаних результатів.

У першому розділі – **“Особливості розвитку художньої освіти в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століть”** – охарактеризовано стан розробки досліджуваної проблеми в науковій літературі; проаналізовано передумови розвитку художньої освіти в Галичині окресленого періоду; розкрито значення мистецьких династій Галичини для розвитку художньої освіти краю; висвітлено художню освіту дітей і молоді в різних типах навчальних закладів.

Результати аналізу першоджерел і літератури окресленого періоду, наукових досліджень минулого і сучасного засвідчують, що художня освіта Галичини є актуальною з погляду розвитку багатьох наук (педагогіки, мистецтвознавства, історії, культурології) та формування національної системи художнього навчання дітей і молоді в сучасній Україні.

Художня освіта – сукупність теоретичних і практичних надбань, світоглядних позицій в галузі образотворчого мистецтва, які можуть бути використані у процесі підготовки художників-педагогів, художників, митців-ремісників і найголовніше – нового покоління людей, здатних творчо мислити. Значний досвід у цій галузі напрацювали педагоги і митці Галичини другої половини XIX – початку XX ст.

В історію педагогічної думки Галичини кінець XIX – початок XX ст. увійшов як період формування концептуальних засад національної освіти, час появи новітніх теоретичних розробок та ідей західноукраїнських педагогів, що перебували в тісному зв’язку зі східноукраїнськими духовними цінностями і розвивалися під впливом досягнень західноєвропейської культури. Розвиток художньої освіти в Галичині здійснювався на основі досягнень західноєвропейського

мистецтва, науки і поглядів прогресивних просвітителів Наддніпрянщини: М. Грушевського, М. Драгоманова, С. Русової, К. Ушинського, П. Холодного, Т. Шевченка та ін.

У дослідженні виявлено, що розвиток художньої освіти в Галичині відбувався у складних соціально-історичних і культурно-педагогічних умовах, супроводжувався національно-культурним відродженням краю, потребою формування власної системи художньої освіти та підготовки кваліфікованих кадрів для цієї галузі. Успіхи українців у розвитку національної освіти і культури наприкінці XIX ст. стали можливими завдяки тому, що на арену суспільно-політичного життя краю вийшла нова, світська інтелігенція, зокрема художники, які ґрунтовно вивчали і пропагували народне мистецтво.

Процеси розвитку художньої освіти краю відбувалися за декількома напрямками. Образотворчий напрям художньої освіти Галичини формували напрацювання українських митців – випускників західноєвропейських академій і шкіл мистецтв, які розвивали національні мотиви, художні напрями (експресіонізм, імпресіонізм, неовізантизм, реалізм, символізм тощо) і мистецькі традиції Галичини в цілому. Новостворені образотворчі українські та польські художні товариства, об'єднання, фахові комісії займалися консолідацією і професійним рівнем розрізнених митців краю, виставковою, видавничою і просвітницькою діяльністю.

Розвиткові художньо-промислового напрямку художньої освіти Галичини сприяли організовані у Львові Комітет дорадчий і Крайова комісія з промислових справ. Ця комісія заснувала художньо-промислові школи різного рівня, фахові курси, Крайову станцію керамічних дослідів при Політехнічній школі у Львові тощо. Організацією національного промислу і фахової освіти в Галичині займалися товариства: “Гуцульське мистецтво”, “Зерно”, “Зоря”, “Клуб русинок”, “Міщанське братство”, “Праця”, “Руський керамічний гурток”, “Союз українок”, “Труд”, “Українське народне мистецтво”, “Українське технічне товариство” тощо.

Розвиток художньої освіти Галичини висвітлено на сторінках часописів: педагогічних (додатку до “Учительського слова” – “Методики і шкільної практики”, “Нашої школи”, “Рідної школи”, “Учителя”, “Шляху виховання й навчання” та ін.), мистецьких (“Артистичного вістника”, “Життя і мистецтва”, “Карбів”, “Мистецтва”, “Мистецтва L’ART”, “Нової хати”, “Українського мистецтва” тощо), технічних (“Czasopismo Techniczne”). Художню освіту дітей і молоді краю пропагували новостворені художні та етнографічні музеї (Український народний музей ім. Й. Кобринського (Коломия), Музей українського мистецтва у Львові, гімназійні та шкільні тощо).

Окреслений період характеризувався розвитком у Галичині мистецьких династій Бойківщини, Гуцульщини, Поділля, Яворівщини (Львівської обл.). Етнопедагогічний феномен мистецьких династій Гуцульщини сприяв збереженню і вдосконаленню художніх традицій краю в галузі народних художніх промислів. Мистецькі династії Гуцульщини створили за місцем проживання і стильовими ознаками унікальні народні школи з художньої обробки деревини.

Яворівську школу художньої різьби на дереві (Косівщина) започаткувала і розвинула династія Шкрібляків. Засновниками Річківської школи художнього деревообробництва була мистецька династія Мегединюків. Брустурівська школа своєю появою завдячувала мистецькій династії Дручкових, а Косівська школа відома родиною Девдюків. Окремі представники мистецьких династій займалися педагогічною діяльністю, викладали художню обробку деревини і металу в “Крайовому научному закладі для різьбярства та металевої орнаментики” (м. Вижниця на Буковині).

У розділі проаналізовано художню освіту дітей і молоді в різних типах навчальних закладів (народних школах, гімназіях, художньо-промислових, фахових державних і приватних художніх школах, академіях мистецтв тощо). Встановлено, що прогресивним для розвитку художньої освіти в Галичині був закон про реформування освіти Австрії від 14 травня 1869 р., який запровадив обов’язкове вивчення жіночих ручних робіт і домашнього господарства в народних школах; рисуноків, каліграфії, жіночих ручних робіт і домашнього господарства в міщанській (виділовій) школі. Загальну і професійну художню освіту молодого покоління Галичини здійснювали українські, польські, єврейські, німецькі навчальні заклади. Важливою для розвитку регіональної художньої освіти була діяльність українських і польських навчальних закладів. З’ясовано, що у другій половині XIX – на початку XX ст. загальну художню освіту дітей і молоді здійснювали школи і гімназії краю. У галицьких чотирикласних школах нижчого типу кінця XIX ст. художнє навчання проводили на уроках рисуноків, частково ручних робіт і каліграфії. У 1–4-х класах шкіл нижчого типу вивчали рисунки за допомогою підручника і таблиць А. Стефановича. За своїм змістом рисунки мали технічний характер, нагадували креслення і полягали у “відручному” проведенні різнонапрямних ліній, поділі відрізків і кутів на частини, зображенні простих і складних геометричних фігур, виконанні сітчастих і довільних орнаментів (стилізованих квітів, листя, розет тощо).

За мету ручних робіт у нижчих школах Галичини кінця XIX ст. визнали підготовку молоді до подальшого життя. Це передбачало практичний характер предмета, диференціацію навчальних завдань за статтю вихованців, розвиток у дітей спостережливості, фантазії, сили волі, самостійності і здатності виготовити (зремонтувати) потрібні вироби. На уроках каліграфії (“краснописанья”) в нижчих школах Галичини кінця XIX ст. учнів знайомили з охайним та естетичним написанням літер і цифр з віденських, польських і руських правописів. Вивчали каліграфію впродовж трьох років (1–3-ті класи) паралельно з читанням і писанням.

Встановлено, що до 1897/98 н.р. рисунки були “обов’язковим” предметом для учнів нижчої гімназії. Вихованці 1–4-х класів вивчали предмет 4 год. на тиждень. З 1897/98 н.р. рисунки стали “надобов’язковим” предметом (2 год. на тиждень у 1–4-х класах), передбачалося добровільне відвідування уроків, що негативно відобразилося на якості художнього навчання і виховання

галицької молоді. На початку ХХ ст. відбулось оновлення змісту загальної художньої освіти Галичини у зв'язку з прийняттям “модерного” напрямку вивчення рисунків. Метою предмета стало врахування вікових та індивідуальних здібностей учнів, формування естетичного смаку, відчуття гармонії, краси і форми, вміння виразити національний характер краю засобами мистецтва. Зміни передбачали також забезпечення навчальних закладів кваліфікованими художниками-педагогами, створення спеціальних рисункових кабінетів, обладнаних усім необхідним для малювання з натури й екскурсійну програму. У підготовці до занять учителі користувалися книжками: В. Крицінського “Нові методи навчання вільноручного рисунка і декоративного малярства”, Й. Константиновича “Естетичне виховання в школі”, М. Коця “Новий напрям в науці рисунків” і “Основи перспективи”, С. Русової “Теорія і практика дошкільного виховання”, Л. Тедда “Нові напрями мистецького виховання” та ін. З 1909 р. рисунки і каліграфія стали “обов'язковими” предметами в гімназіях краю. Реалізація нового напрямку викладання рисунків сприяла вивченню української і зарубіжної культури, створенню національної програми з художньої освіти молодого покоління, виголошеної на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові.

У процесі дослідження встановлено, що розвиток професійної художньо-промислової освіти Галичини розпочався у другій половині ХІХ століття. Крайовою комісією з промислових справ було засновано різні типи художньо-промислових навчальних закладів в осередках ремесла і торгівлі. Професійну художньо-промислову освіту Галичини спрямували на підготовку кваліфікованих працівників для багатьох галузей художнього виробництва (деревообробництва, кераміки, килимарства, ткацтва тощо). Аналіз навчальних програм художньо-промислових шкіл Галичини (Львівської художньо-промислової школи, Коломийської гончарної школи, Косівського наукового крайового ткацького варстату, Станіславської Крайової промислової школи столярства, сницарства і токарства, Коломийської державної школи деревного промислу) дає підстави стверджувати, що в цих закладах вивчали загальнотеоретичні (релігію, геометрію, польську та німецьку мови, промислові рахунки, географію), фахові практичні (моделювання, сницарство, столярство, технологію, токарство тощо) предмети і рисунки (елементарні вільноручні, лінійні, геометричні). Найбільше часу відводили практичним роботам. Починали зі знайомства з технологічними особливостями матеріалу, закінчували – самостійним виготовленням художнього виробу за ескізом. Учні художньо-промислових шкіл краю поділяли на “звичайних” (упродовж 3–4-х років вивчали теоретичні й практичні дисципліни за програмою) і “надзвичайних” (за короткий термін вивчали деякі предмети). Закінчення навчання супроводжували складанням теоретичних і практичних іспитів, виконанням виробу, здачею іспитів на “челядника”, згодом – “майстра” і видачею свідоцтв для самостійного ведення ремесла.

Українську ремісничу освіту Галичини розвинули прогресивні науковці, педагогічні, мистецько-промислові і технічні товариства. На початку ХХ ст. українську ремісничу освіту

здійснювали чоловічі і жіночі фахові та фахово-доповнюючі школи і курси. За рівнем підготовки молоді фахові ремісничі навчальні заклади поділяли на нижчі гімназійні, ліцеальні і вищі, професійні курси. У цих навчальних закладах викладалися загальнотеоретичні і фахові практичні дисципліни, рисунки та роботи у матеріалі (в залежності від обраного фаху). Унікальними за своїм значенням були “Порадні для вибору знання” товариства “Рідна школа”, які допомагали молоді здобути професію за здібностями.

Зародженню етномистецької освіти в Галичині сприяло введення у навчальні плани і програми художньо-промислових та художніх шкіл вивчення народного мистецтва і художніх промислів краю (насамперед традицій творчості гуцульських народних майстрів). Етномистецька освіта Галичини була невід’ємною складовою частиною загальної і професійної художньої освіти молоді, спрямованою на підготовку кваліфікованих художників, митців-педагогів, ремісників та громадян-патріотів за традиціями національного мистецтва краю.

Важливими для розвитку професійної художньої освіти Галичини другої половини XIX – початку XX ст. були приватні художні школи, які сприяли передачі мистецького досвіду учням, вивченню рисунків, малярства і ремесел, заохоченню молоді до подальшої художньої освіти. Приватну художню освіту молоді здійснювали українські майстерні (В. Девдюка, Б. Палія-Неїла, М. Черешньовського та ін.) і польські художні школи (О. Августиновича та Ю. Макаревича, С. Качора-Батовського, К. Сихульського та ін.). Характерними рисами навчальних програм українських шкіл було вивчення і плекання національного мистецтва краю.

Вищу художню освіту в Галичині надавали українські (малярська школа О. Новаківського у Львові, кафедри мистецтва та історії мистецтва Львівського університету та ін.) і польські (Державний інститут ручних робіт у Варшаві, так звана Вільна академія мистецтв у Львові, Краківська академія мистецтв, Львівська технічна академія та ін.) навчальні заклади. Ці навчальні заклади запровадили теоретичне (лекції) і практичне (роботу в матеріалі; самостійні, курсові та дипломні роботи) вивчення художніх предметів (рисунків, малярства, композиції, анатомії, перспективи, історії мистецтва, науки про стилі тощо) за допомогою кваліфікованих митців-педагогів. Заняття проводили у спеціально обладнаних кабінетах і майстернях, організовували звітні виставки, вечори-диспути, пленерну та педагогічну практики, зарубіжне стажування, видавничу діяльність. Підготовку художників здійснювали за школами: рисунків, малярства, історичного малярства, краєвидів тощо, а художників-педагогів – за напрямками: вчитель рисунків і ручних робіт. Випускники-українці вищих художніх навчальних закладів краю популяризували мистецькі знання серед народу, ставали учасниками художніх товариств та об’єднань, розвивали національний напрям загальної і професійної художньої освіти в Галичині.

У другому розділі – **“Організаційно-педагогічні засади художньої освіти в Галичині досліджуваного періоду”** – розкрито зміст художньої освіти у навчальних програмах; висвітлено

методику викладання художніх дисциплін педагогами і митцями краю; проаналізовано авторські художні школи Галичини; обґрунтовано доцільність використання ідей художньо-освітнього досвіду Галичини в сучасній мистецькій освіті України.

Зазначено, що початок ХХ ст. мав неабияке значення для розвитку національного напрямку художньої освіти Галичини, теорії і практики, змісту, форм, методів та методик викладання мистецьких дисциплін у навчальних закладах краю. Це підтверджено творчим досвідом окремих авторів (Д. Антоновича, А. Малюци, В. Січинського та ін.), роботою мистецьких і педагогічних конгресів (VI Міжнародного людового мистецтва (Прага, 1928), II Освітнього, присвяченого 60-річчю “Просвіти” (Львів, 1929), VII Міжнародного у справах вивчення рисунків, мистецтва і художнього виховання (Відень, 1932), Першого Українського Педагогічного (Львів, 1935)). Реформа у навчанні рисунків зумовила застосування у школах краю принципу природного розвитку таланту і зацікавлень дітей. Рекомендували у навчальних програмах поступово ускладнювати завдання, виконувати рисунки зі зразків, розвивати уяву, проводити ручні роботи, вивчати краєзнавство, організовувати виставки.

Прогресивний досвід художньої освіти дітей і молоді краю поширювали через друковані видання. Ефективною в Галичині була японська система художнього навчання молоді, де рисунки вивчали під керівництвом фахового педагога на природі, щомісячно практикували екскурсії. Вагомі напрацювання в галузі теорії і практики художньої освіти мали педагоги Галичини: В. Безушко (унаочнене рисунками навчання), В. Жуковецька (відвідування та обговорення на заняттях мистецьких виставок), М. Кривий (організація природничих екскурсій), С. Маланюк (національне вирішення предметно-просторового середовища), В. Пачовський (вивчення історії мистецтва), І. Петрова (віршована форма пояснення теми уроку з поетапним виконанням рисунків на дошці, унаочнене навчання, застосування порівняльного аналізу зображуваного, виконання рисунків рідних мотивів, екскурсійна діяльність, вивчення художніх технік, застосування мистецьких знань у міжпредметних зв'язках та ін.), О. Рожанківська (вивчення художніх технік), Т. Когут і Т. Чайківський (вивчення ручних робіт, диференціація знань за статтю вихованців).

Художнє навчання і виховання галицької молоді узагальнили на Першому Українському Педагогічному Конгресі, який відбувся у Львові (1935). Визнано українське мистецтво важливим чинником національного виховання, рекомендовано школам та виховним закладам запроваджувати уроки народної пластики, історії мистецтва, екскурсійну програму, використання прогресивних методів у вивченні рисунків і ручних робіт та ін. Вагомою подією цього часу була програма розвитку художньої освіти в Галичині, виголошена В. Січинським. Науковець виокремлював напрями розвитку національної художньої освіти в краї, радив розвивати художньо-промислову освіту за традиціями народного мистецтва, пропонував навчати молодь ужитковому мистецтву, народним промислам, виробничим процесам і художнім технікам на

уроках рисунків і ручних робіт за допомогою “конструктивістичного” методу, знайомити галичан з історією мистецтва, запровадити екскурсійну та видавничу діяльність.

Головні положення художньої освіти Галичини другої половини XIX – початку XX ст. були покладені в основу методики викладання мистецьких предметів. Це знайшло відображення в методиках викладання: рисунків, малярства (Д. Голембйовського, В. Коцького, В. Крицінського, Ю. Панькевича, Я. Роттера та ін.), історії мистецтва (Й. Константиновича, В. Крицінського), композиції (В. Крицінського, Л. Тедда), художнього промислу (В. Крицінського, Ю. Панькевича, Л. Тедда), кольорознавства (Ю. Панькевича, С. Русової), колориту, національного стилю (Ю. Панькевича), перспективного зображення (Ю. Панькевича, С. Русової), застосування рисунків у міжпредметних зв'язках, ліплення, ручних робіт (С. Русової, Л. Тедда), організації природничих екскурсій (Д. Голембйовського, Ю. Панькевича, С. Русової) тощо.

Встановлено, що неабиякий вплив на розвиток художньої освіти Галичини досліджуваного періоду мали авторські художні школи М. Бойчука, сестер Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського, О. Сорохтея, І. Труша та багатьох інших. Зокрема, Олена й Ольга Кульчицькі, О. Сорохтей розвинули теорію і практику загальної художньої освіти дітей та молоді Галичини напрацюваннями з теорії і методики викладання рисунків, малярства, композиції, декоративного малювання, народних ремесел, ручних робіт, каліграфії, краєзнавства.

Професійну художню освіту молоді Галичини досліджуваного періоду розвинуто напрацюваннями в галузі методики викладання: різних видів українського мистецтва в безпосередньому зв'язку з національною архітектурою (авторська художня школа М. Бойчука); рисунків, малярства, композиції, історії українського і зарубіжного мистецтва, народних ремесел, матеріалознавства (авторські художні школи М. Бойчука, Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського). Однією із найважливіших педагогічних засад художньої освіти було звернення до національних джерел, активне пропагування етнокультурних і біблійних цінностей. Прикладом цього була творча діяльність М. Бойчука, Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського, О. Сорохтея, І. Труша та ін.

У процесі дослідження з'ясовано, що загальну і професійну художню освіту дітей та молоді Галичини досліджуваного періоду здійснювали за допомогою різноманітних *форм і методів*: проведення бесід, вечорів і диспутів з історії мистецтва й промислу; організації виставкової і музейницької діяльності; запровадження віршованого пояснення теми уроку; унаочнення розповідей про поетапне виконання зображення; використання і демонстрації під час навчання зразків, ілюстрацій, картин і учнівських робіт; розвиток спостережливості, пам'яті, уяви, образно-конструктивного мислення; відвідування художніх та краєзнавчих музеїв; екскурсій на природу, створення етюдів, замальовок і пленерного малярства; виконання творчих та практичних робіт,

навчальних вправ і домашніх завдань, проведення художньо-педагогічних та творчих практик, стажування тощо.

Художня освіта Галичини окресленого періоду ґрунтувалася на певних педагогічних засадах. Одні з них були в стадії започаткування, інші – розвитку. Вивчення матеріалів дослідження дозволило виділити *основні організаційно-педагогічні засади художньої освіти в Галичині*:

1. *Теоретико-методологічні положення* художньої освіти краю (робота мистецьких і педагогічних конгресів мала національно зорієнтований характер, спрямований на залучення молодого покоління до процесів розбудови національних художніх промислів та етнокультури, реалізацію програми розвитку національної художньої освіти Галичини, прийнятої на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові).

2. *Принципи художньої освіти* спрямовані на західноєвропейські та етнокультурні традиції, загальнолюдські і національні цінності (повагу до людини; реалізацію творчих здібностей, національної творчості; права на освіту і роботу за фахом та ін.), збереження і розвиток народного мистецтва та національних художніх промислів.

3. *Змістові концепції* (національна художньо-промислова, художньо-естетична, технічна).

4. *Технологію і методіку розв'язання завдань художньої освіти* (роботу з різними художніми техніками та матеріалами; поєднання індивідуальних і групових форм роботи, теоретичного та практичного вивчення художніх дисциплін і фахових предметів; виконання колективних завдань; профілювання художніх навчальних закладів за видами та осередками художньої, художньо-промислової і художньо-педагогічної діяльності; використання у навчальному процесі ефективних методик викладання мистецьких дисциплін).

5. *Підвищення педагогічної майстерності художників-педагогів* (особливий внесок у цю галузь зробили педагоги (М. Коць, Т. Когут, І. Петрова, О. Рожанківська, С. Русова та ін.) і митці (Й. Константинович, В. Коцький, В. Крицінський, Ю. Панькевич та ін.)).

6. *Упровадження етнокультурного – національно зорієнтованого творчого досвіду* (етнопедагогічний феномен мистецьких династій Гуцульщини (родина Девдюків, Корпанюків, Мегединюків, Шкрібляків та ін.), діяльність авторських художніх шкіл краю (М. Бойчука, Олени й Ольги Кульчицьких, О. Новаківського, О. Сорохтея, І. Труша та ін.)).

7. *Форми роботи*: навчально-виховна, виставкова, видавнича, музейницька, творча.

8. *Методи роботи*: теоретичні (бесіди, диспути, лекції, творчі вечори); практичні (виконання робіт у матеріалі, майстер-класи, організація педагогічних і мистецьких практик, звітних виставок, стажування); репродуктивні; креативні.

На основі аналізу творчої спадщини митців і художників-педагогів Галичини другої половини XIX – початку XX ст. визначено *провідні принципи* сучасної мистецької освіти України,

зокрема: здійснення навчально-виховного процесу на засадах патріотизму й любові до національного мистецтва; поєднання в загальноосвітніх середніх навчальних закладах програмового вивчення художніх дисциплін (мистецтва, художньої культури, основ естетики тощо) і додаткової позаурочної й позашкільної художньо-естетичної освіти учнів; залучення батьків до естетико-виховного процесу для відновлення родинного художнього виховання; створення національних художньо-освітніх програм для педагогічних та художніх навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, гімназій, ліцеїв, загальноосвітніх шкіл, позашкільних і дошкільних установ; запровадження в педагогічних та художніх навчальних закладах різного рівня вивчення історії українського і зарубіжного мистецтва, спецкурсів з розвитку регіональної художньої освіти та народних художніх промислів краю; проведення національної естетизації предметно-просторового середовища навчальних закладів України; заснування мистецьких і краєзнавчих музеїв у художньо-педагогічних навчальних закладах; створення національних художніх шкіл у традиційних осередках народних промислів регіону; розвиток національної регіональної художньо-промислової освіти – дизайн-освіти (етнодизайну) як чинника економічного піднесення рівня держави; здійснення підготовки у вищих навчальних закладах держави компетентних художників-педагогів, здатних виховувати кваліфіковані художні і педагогічні кадри, творчих громадян України.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Аналіз соціально-історичних і культурно-педагогічних умов, що склалися в Галичині другої половини XIX – початку XX ст. дає підстави стверджувати, що на розвиток художньої освіти краю впливали соціально-економічні, політичні та культурно-освітні чинники. Мистецькими передумовами зародження художньої освіти Галичини другої половини XIX – початку XX ст. були: високий рівень розвитку народних художніх промислів; етнопедагогічний феномен мистецьких династій краю, зокрема Гуцульщини; здобуття галицькими українцями вищої художньої освіти в європейських академіях мистецтв, які розвивали національне мистецтво та освіту краю; прогресивні мистецькі зміни в Західній Європі і Наддніпрянській Україні.

2. Визначено провідні тенденції розвитку художньої освіти Галичини досліджуваного періоду: етнокультурні, художньо-промислові, образотворчі, художньо-педагогічні. Аналіз цього процесу дозволив виділити два етапи: *становлення* (1869–1900 рр.; формування системи закладів загальної і професійної ремісничої, художньо-промислової та художньої освіти дітей і молоді) і *розвитку* (1900–1935 рр.; функціонування вищих художніх навчальних закладів у Галичині академічного напрямку; прийняття програми розвитку національної художньої освіти в Галичині на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові).

3. У дисертації виявлено особливості розвитку загальної художньої освіти Галичини досліджуваного періоду: *змістові* (формування за напрямами: національний художньо-

промисловий, художньо-естетичний, технічний); *методичні* (використання у навчальному процесі прогресивних принципів, методів і форм навчання, міжпредметних зв'язків); *організаційні* (створення кабінетів для рисунків, навчальних майстерень для ручних робіт, пришкільних музеїв; здійснення навчально-виховного процесу кваліфікованими художниками-педагогами на уроках рисунків, ручних робіт і каліграфії); *технологічні* (вивчення художніх технік, видів та жанрів мистецтва, робота з різними матеріалами).

4. На основі узагальнення архівних джерел і наукових видань виокремлено особливості розвитку професійної художньої, художньо-промислової і ремісничої освіти: *змістові* (поєднання професійної художньої і загальноосвітньої підготовки у системі виховання “майстрів” художніх промислів; профілювання навчальних закладів за художніми напрямками, видами ремесла, традиціями (західноєвропейськими, етнокультурними) і статтю); *методичні* (домінування практичних і репродуктивних методів навчання, застосування авторських методик викладання художніх дисциплін і промислів); *організаційні* (створення навчальних закладів в осередках художніх народних промислів, навчання за кваліфікаційними рівнями (“челядника”, “майстра”), застосування різних форм організації навчання); *технологічні* (грунтовне вивчення художніх і фахових технік і технологій, народного мистецтва, національних художніх промислів).

5. У дисертаційному дослідженні розкрито особливості розвитку вищої художньої освіти Галичини досліджуваного періоду, а саме: *змістові* (формування за напрямками (академічний, національний академічний) і традиціями (західноєвропейські, національні), структурування за школами (рисунків, малярства, історичного малярства, краєвидів)); *методичні* (застосування і поєднання у навчальному процесі теоретичних, практичних, репродуктивних і креативних методів навчання, принципів науковості, послідовності та емоційності, авторських методик викладання художніх дисциплін); *організаційні* (поєднання індивідуальної та групової форм організації навчання, використання різних видів художньої та художньо-педагогічної діяльності); *технологічні* (грунтовне вивчення художніх технік, видів і жанрів мистецтва).

6. Педагогічна діяльність галицьких митців і художників-педагогів досліджуваного періоду сприяла: вдосконаленню і науково-методичному забезпеченню художнього навчально-виховного процесу; розвиткові ідеї українського національного художнього закладу та її реалізації в малярській школі О. Новаківського у Львові; формуванню мистецьких товариств, об'єднань і комісій, які займалися просвітницькою роботою серед українського населення, пропагували національний художній стиль; заснуванню українських національних музеїв і виставкової праці; впровадженню ідей прогресивного зарубіжного художньо-освітнього досвіду; пошуку шляхів творчої співпраці між Галичиною і Наддніпрянською Україною; створенню авторських художніх шкіл Галичини; зростанню нової генерації митців-педагогів, вихованих на галицьких художньо-освітніх традиціях.

7. У роботі узагальнено основні організаційно-педагогічні засади художньої освіти Галичини цього періоду: теоретико-методологічні положення і принципи художньої освіти, змістові концепції, нові технології та методики розв'язання завдань художньої освіти, підвищення педагогічної майстерності художників-педагогів, упровадження етнокультурного національно зорієнтованого досвіду, прогресивні форми і методи роботи.

8. За результатами дослідження обґрунтовано доцільність використання ідей художньо-освітнього досвіду Галичини другої половини XIX – початку XX ст. у сучасній мистецькій освіті України, а саме: заснування художніх навчальних закладів в осередках народних промислів; вивчення національного мистецтва в педагогічних і художніх навчальних закладах; поєднання загальної освіти з художньою в системі підготовки кваліфікованих митців і художників-педагогів; утвердження національного характеру академічної художньої освіти молоді; використання прогресивних форм, методів, методик і принципів навчання в загальній і професійній художній освіті молоді; впровадження в сучасну практику ідей навчально-виховного досвіду авторських художніх шкіл Галичини; застосування теоретичних знань у художньо-практичній, творчій і педагогічній діяльності. Впровадження провідних ідей художньо-освітнього досвіду Галичини другої половини XIX – початку XX ст. сприятиме вдосконаленню навчальних планів, програм і методик з мистецьких дисциплін у педагогічних і художніх навчальних закладах різних рівнів акредитації, ефективному художньому навчанню і естетичному вихованню молоді, ґрунтовній підготовці митців-педагогів, розробці концепції національної художньої освіти в Україні.

9. За матеріалами дисертації автором розроблено для студентів педагогічних і художніх спеціальностей вищих навчальних закладів України спецкурс “Художня освіта Галичини” та видано методичний посібник “Розвиток художньої освіти в Галичині”.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують традиції художньої освіти Галичини в еміграції; значення ознайомлення з сакральним малярством, різьбою та архітектурою для художньої освіти молоді; діяльність регіональних дитячих художніх шкіл, малих академій мистецтв і образотворчих студій.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

I. Методичні посібники

1. Волинська О. С. Розвиток художньої освіти в Галичині : методичний посібник / О. С. Волинська. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. – 112 с.

II. Статті в наукових фахових педагогічних виданнях

2. Волинська О. З історії викладання образотворчого мистецтва в Українській Державній гімназії міста Станиславова до 1939 року / Олена Волинська // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 1999. – № 1–2 (17–18). – С. 39–41.

3. Волинська О. Традиції художньої освіти в Україні: досвід шкіл М. Раєвської-Іванової і М. Мурашка / Олена Волинська // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. праць / голов. ред. І. А. Зязюн. – Львів : Світ, 2000. – Вип. 5. – С. 205–216.
4. Волинська О. Виховання галицької молоді засобами рисунків. (Кінець XIX – початок XX століть) / Олена Волинська // Обрії : науково-педагогічний журнал. – Івано-Франківськ, 2001. – № 2 (13). – С. 45–48.
5. Волинська О. Ідеї Софії Русової у художній освіті Галичини / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – Вип. 5. – С. 15–22.
6. Волинська О. Історичний досвід Коломийської гончарної школи (1876–1914) / Олена Волинська // Наукові записки. Серія : педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 32, Ч. 2. – С. 19–23.
7. Волинська О. Розвиток системи закладів художньої освіти в Україні та Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.) / Олена Волинська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2001. – Вип. 15, Ч. 1. – С. 305–315.
8. Волинська О. Розвиток художньої освіти Галичини: мистецькі династії / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – Вип. 6. – С. 22–33.
9. Волинська О. Художньо-освітня діяльність Михайла Зорія / О. Волинська // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – Львів, 2001. – № 1. – С. 194–202.
10. Волинська О. Мистецька освіта в навчальних закладах Галичини (на матеріалі Української державної гімназії м. Станиславова) / Олена Волинська // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2002. – № 3–4 (31–32). – С. 14–23.
11. Волинська О. Розвиток художньої педагогіки в Галичині кінця XIX – першої половини XX століття / Олена Волинська // Наукові записки. Серія : педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – Вип. 45, Ч. 1. – С. 56–62.
12. Волинська О. Художня освіта в Галичині: історія та педагогічні пошуки / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Вип. 7. – С. 131–136.
13. Волинська О. Національна мистецька освіта України: досвід Катерини Медвідь / Олена Волинська // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2003. – № 2 (34). – С. 83–93.

14. Волинська О. Національний мистецький заклад Галичини: школа О. Новаківського у Львові / Олена Волинська // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2003. – Вип. 179. – С. 51–57.
15. Волинська О. Внесок у розвиток художньої освіти митців Галичини / О. Волинська // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць № 13. – Спец. випуск : мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи / голов. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – С. 57–66.
16. Волинська О. С. Зміст художньої освіти Галичини на початку ХХ століття / О. С. Волинська // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць № 16. – Спец. випуск : мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології) / голов. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – С. 93–105.
17. Волинська О. Традиції художньої освіти Галичини у творчості Михайла Біласа / Олена Волинська // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. праць / голов. ред. Є. А. Антонович. – К. : Інститут реклами, 2007. – Вип. 10. – С. 103–108.
18. Волинська О. Українська ремісничча освіта Галичини першої третини ХХ століття / Олена Волинська // Молодь і ринок : науково-педагогічний журнал. – Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2007. – № 1–2 (24–25). – С. 125–130.

III. Статті у збірниках наукових праць

19. Волинська О. Художньо-освітня діяльність Дениса-Лева Іванцева / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – Вип. 2. – С. 170–179.
20. Волинська О. Громадська та художньо-просвітницька діяльність Опанаса Заливахи / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – Вип. 3. – С. 111–121.
21. Волинська О. С. Дизайн-уроки галицьких художників-педагогів / О. С. Волинська // Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: освіта, культура, економіка : зб. наук. праць / голов. ред. Є. А. Антонович. – К. : ІППР, 2001. – Вип. 2. – С. 92–93.
22. Волинська О. Народне мистецтво на заняттях студії “Образотворче мистецтво та дизайн” / О. Волинська // Науково-методична робота вчителів за 1999–2000 навч. рік : зб. матеріалів. – Івано-Франківськ : Українська гімназія № 1, 2001. – Вип. 1. – С. 146–150.
23. Волинська О. Традиції етномистецької освіти учнівської молоді Галичини II половини ХІХ – початку ХХ століття / Олена Волинська // Актуальні проблеми української етнопедагогіки / за ред. Р. П. Скульського. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – С. 169–174.

24. Волинська О. Мистецька освіта Галичини: відродження визначних шкіл народного мистецтва / Олена Волинська // Українська керамологія : Національний науковий щорічник. 2002 / за ред. О. Пошивайла. – Опішне : Українське народознавство, 2002. – Кн. 2. – С. 55–65.
25. Волинська О. Пластика з паперу. Дизайн / О. Волинська // Науково-методична робота вчителів за 2000–2001 навч. рік : зб. матеріалів. – Івано-Франківськ : Українська гімназія № 1, 2002. – Вип. 2. – С. 80–85.
26. Волинська О. С. Ткацька освіта в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) / О. С. Волинська // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків : ХДАДМ, 2002. – С. 24–28.
27. Волинська О. Художньо-освітня та громадська діяльність Осипа Сорохтея / Олена Волинська // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків : ХДАДМ, 2002. – № 2. – С. 9–20.
28. Волинська О. Школа малярства Романа Сельського / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Вип. 4. – С. 183–193.
29. Волинська О. С. Дизайн-освіта Галичини у контексті вивчення спецпредметів. (Початок XX століття) / О. С. Волинська // Академ-дизайн : Вісник Української академії дизайну. – Львів, 2003. – № 1. – С. 38–41.
30. Волинська О. Мистецька освіта на Гуцульщині (кінець XIX – перша третина XX століття) / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – Вип. 5. – С. 145–155.
31. Волинська О. Музейництво Галичини першої третини XX століття / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – Вип. 7. – С. 30–36.
32. Волинська О. С. Народне мистецтво та художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX – початку XX століть / О. С. Волинська // Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти та інформаційної інтеграції : зб. наук. праць / голов. ред. Є. А. Антонович. – К. : Інститут реклами, 2004. – Вип. 3. – С. 74–79.
33. Волинська О. Національний аспект художньої освіти в Галичині (перша третина XX ст.) / Олена Волинська // Народознавчі Зошити. – Львів, 2004. – № 3–4 (57–58). – С. 335–344.
34. Волинська О. С. Проблеми національної мистецької освіти в галицьких часописах. (Початок XX століття) / О. С. Волинська // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. – Харків : ХДАДМ, 2004. – № 3. – С. 17–23.

35. Волинська О. Теоретичні засади художньої освіти та естетичного виховання в Галичині (перша третина ХХ ст.) / О. Волинська // Полікультуротворча діяльність : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2004. – Вип. 2. – С. 150–157.
36. Волинська О. Історичний досвід художньої освіти Галичини: Краківська академія мистецтв / Олена Волинська // Мистецтвознавство України : зб. наук. праць / голов. ред. А. Чебикін. – К. : Музична Україна, 2005. – Вип. 5. – С. 37–44.
37. Волинська О. Авторські мистецькі школи Галичини початку ХХ століття / Олена Волинська // Мистецтвознавство України : зб. наук. праць / голов. ред. А. Чебикін. – К., 2006. – Вип. 6–7. – С. 417–426.

IV. Статті у матеріалах конференцій

38. Волинская А. Дизайн в образовании: поиски и перспективы / А. Волинская // Дизайн – 2000 : тезисы докладов Международной конференции (Херсон, 28 июня – 4 июля 2000 г.) / М-во образования и науки Украины, Херсонс. гос. техн. ун-т. – Херсон, 2000. – С. 63–64.
39. Волинська О. С. Приватна мистецька освіта Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ століть) / О. С. Волинська // Теорія і практика матеріально-художньої культури : зб. матеріалів І електронної наукової конференції (Харків, 15 жовтня 2002 р.) / М-во освіти і науки України, Харк. держ. академ. дизайну і м-цтв. – Харків : ХДАДМ, 2002. – № 1. – С. 68–73.
40. Волинська О. Мистецтвом виховувати людину / О. Волинська // Гімназія і обдарована дитина : зб. матеріалів науково-практичного семінару [“Обдарована дитина: самопізнання, саморозвиток, самореалізація”], (Івано-Франківськ, 5–7 березня 2003 р.) / Асоціація “Відроджені гімназії України”, Упр-ння освіти і науки України Івано-Франківської обл. держ. адмін. [та ін.]. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 121–124.

АНОТАЦІЇ

Волинська О. С. Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині ХІХ – початку ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2008.

У дисертаційному дослідженні вивчено розвиток художньої освіти в Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Розглянуто передумови становлення і особливості розвитку художньої освіти в Галичині; висвітлено роль мистецьких династій регіону, зокрема Гуцульщини, та авторських художніх шкіл краю в зазначених процесах; проаналізовано і узагальнено організаційно-педагогічні засади загальної та професійної художньої освіти в Галичині і педагогічну працю митців досліджуваного періоду. У дисертації окреслено і науково обґрунтовано

можливості творчого використання художньо-освітньої спадщини Галичини в сучасній мистецькій освіті України.

За результатами наукового дослідження розроблено для студентів педагогічних і художніх спеціальностей вищих навчальних закладів України спецкурс “Художня освіта Галичини” та видано методичний посібник “Розвиток художньої освіти в Галичині”. Матеріали, основні положення дисертації та висновки можуть бути використані під час читання курсів з історії педагогіки, художньої освіти, образотворчого мистецтва у навчальних закладах різних рівнів акредитації, у процесі розробки навчально-методичної літератури.

Ключові слова: художня освіта Галичини, художник-педагог, національне мистецтво, етнопедагогічний феномен мистецьких династій Гуцульщини, національна художня освіта, авторська художня школа, вища художня освіта, академічна підготовка, методика викладання художніх дисциплін, народне мистецтво.

Волынская Е. С. Развитие художественного образования в Галичине во второй половине XIX – в начале XX века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2008.

В диссертации исследовано развитие художественного образования в Галичине во второй половине XIX – в начале XX века. Рассмотрены условия формирования и особенности развития художественного образования в Галичине; влияния художественных династий и авторских художественных школ на развитие художественного образования в Галичине; проанализированы и обобщены организационно-педагогические основы общего и профессионального художественного образования в Галичине, педагогическая работа художников исследуемого периода. В диссертации выделены и научно обоснованы направления использования идей художественно-образовательного наследия Галичины в современном художественном образовании Украины. В частности сказано, что на развитие художественного образования региона влияли социально-экономические, политические и культурно-образовательные составные. Условиями художественного развития были: высокий уровень народных художественных промыслов; этнопедагогический феномен художественных династий Гуцульщины; учеба галицких украинцев в европейских академиях искусств; прогрессивные перемены в художественной сфере Западной Европы и Надднепрянской Украины.

В научной работе определены главные тенденции развития художественного образования Галичины исследуемого периода (этнокультурные, художественно-промышленные, изобразительные, художественно-педагогические) и этапы формирования художественного

образования: становление (1869–1900) и развитие (1900–1935). Охарактеризованы особенности (организация, содержание, методика, технология) развития общего и профессионального художественного, художественно-промышленного, ремесленного, а также высшего художественного образования Галичины. Определено, что педагогическая деятельность галицких художников и художников-педагогов способствовала усовершенствованию и научно-методическому обеспечению учебно-воспитательного процесса, организации национального художественного заведения – школы живописи О. Новакивского во Львове и других авторских художественных школ региона, формированию художников и художников-педагогов на национальных традициях художественного образования Галичины.

В диссертации обобщены теоретико-методологические основы, принципы, методы, формы, концепции, технологии и методики художественного образования, способы повышения педагогического мастерства художников-педагогов региона. Обоснованы возможности использования идей художественно-образовательного наследия Галичины с целью усовершенствования учебных планов, программ и методик обучения художественным предметам в педагогических и художественных учебных заведениях; эффективного художественного обучения и эстетического воспитания молодежи; подготовки художников-педагогов; разработки концепции национального художественного образования в Украине.

За результатами диссертационного исследования автором разработан спецкурс для студентов педагогических и художественных специальностей высших учебных заведений Украины “Художественное образование Галичины” и издано методическое пособие “Развитие художественного образования в Галичине”.

Ключевые слова: художественное образование Галичины, художник-педагог, национальное искусство, этнопедагогический феномен художественных династий Гуцульщины, национальное художественное образование, авторская художественная школа, высшее художественное образование, академическая подготовка, методика преподавания художественных предметов, народное искусство.

Volynska O. S. The art education development in Halychyna in the second half of the XIXth century and at the beginning of the XXth century. – Manuscript.

The thesis on receiving the candidate’s degree of pedagogics in speciality 13.00.01 – general pedagogics and the history of pedagogics. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk, Ternopil, 2008.

In the thesis the art education development in Halychyna in the second half of the XIXth century and at the beginning of the XXth century has been analyzed. The preconditions of the art education formation and the features of its development in Halychyna have been examined. The role of the art

dynasties of the region, and in Hutsulshyna in particular, and craftsman art schools of the region in the mentioned processes have been explained. The principles of the organization of the general and professional art education in Halychyna and the pedagogical activity of the artists of the investigated period have been analyzed. In the thesis the possibilities of the art – and educational heritage using of Halychyna in modern art education of Ukraine has been lined up and scientifically proved.

After the results of the scientific investigation the special course “Art Education of Halychyna” has been worked out and for the students of pedagogical and art specialities of the higher educational establishments of Ukraine and the textbook “Art Education Development in Halychyna” has been published. The materials, the principle prepositions of the thesis and the conclusions may be used during lecturing of the courses in History of Pedagogics, Art Education, Discriptive Art in higher education establishments of different types of accreditation in the process of writing textbooks.

Key words: art education of Halychyna, artist teacher, national art, ethnopedagogical phenomenon of art dynasties of Hutsulshyna, national art education, craftsman art school, higher art education, academic training, teaching methodology of art disciplines, folk art.